MOKSLINĖS ARCHEOLOGIJOS KOMISIJOS VEIKLA 1997–2001 METAIS

Rimantas KRAUJALIS, Aleksejus LUCHTANAS, Gintautas ZABIELA

Iki 1997 metų, vadovaujantis 1995 m. priimta plačia ir painia „Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių archeologijos tyrimų leidimų išdavimo tvarka“, kildavo nemažai problemų archeologinių tyrimų leidimų išdavimo, ataskaitų priėmimo bei pačių tyrimų strategijos nustatymo reikaluose. Siekiant visa tai normalizuoti, pasitelkus pačius archeologus, 1997 m. balandžio 14 d. KVAD įsakymu Nr. 56 „Dėl archeologijos tyrimų leidimų išdavimo tvarkos patvirtinimo ir Mokslinės archeologijos komisijos darbo organizavimo“ buvo patvirtinta nauja „Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių archeologijos tyrimų leidimų išdavimo tvarkos“ redakcija, kurioje pirmą kartą paminėta Mokslinė archeologijos komisija (MAK), veikianti prie KVAD, į kurios sudėtį turėjo įeiti 9 asmenys, iš kurių 7 – mokslinius laipsnius turintys ir dirbantys mokslininkai archeologai, 2 – dirbantys paminklų apsaugos specialistai. Tuo pačiu KVAD įsakymu MAK nariais (kaip paminklų apsaugos specialistai) buvo paskirti KPC Teritorinės apskaitos padalinio vyriausiasis archeologas Zenonas Baubonis ir KPC Archeologijos skyriaus viršininkas Bronius Dakanis. Jiems buvo pavesta organizuoti likusių MAK narių rinkimus.

Gavus informaciją apie siūlomus kandidatus iš Lietuvoje esančių įstaigų ir organizacijų, kuriose dirba archeologai, 1997 m. gegužės 8 d. KVAD buvo organizuoti narių į MAK rinkimai. Kandidatais į MAK narius buvo pasiūlyta 15 archeologų, kurie susirinkę į KVAD iš savo tarpo vardiniu balsavimu išrinko 7 narius. Jais tapo habil. dr. Vytautas Kazakevičius, dr. Gintautas Zabiela, habil. dr. Adolfas Tautavičius, dr. Albinas Kuncevičius, dr. Valdemaras Šimėnas, habil. dr. Algirdas Girininkas ir dr. Aleksejus Luchtanas. Išrinktos komisijos narių pasiūlymu, MAK pirmininku buvo išrinktas tuometinis Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus vedėjas dr. G. Zabiela.

1997 m. gegužės 9 d. KVAD įsakymu Nr. 78 „Dėl Mokslinės archeologijos komisijos patvirtinimo ir darbo organizavimo“ buvo patvirtinta MAK sudėtis. MAK sekretoriumi paskirtas KVAD vyriausiasis valstybinis inspektorius R. Kraujalis.

Dėl susidariusios konfliktinės situacijos atliekant Katedros aikštės archeologinius tyrimus (vad. K. Katalynas), 1998 metų pabaigoje PTC LP habil. dr. A. Tautavičius atsisakė būti MAK nariu. Rinkimų reitingo principu MAK nare buvo paskirta LII Archeologijos skyriaus mokslinė bendradarbė dr. Ilona Vaškevičiūtė.

MAK pirmininkas buvo perrenkamas kasmet. 1997, 1998 ir 2001 m. komisijos pirmininkas buvo dr. G. Zabiela, 1999 m. – dr. A. Luchtanas, 2000 m. – habil. dr. V. Kazakevičius.

Pagal „Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių archeologijos tyrimų leidimų išdavimo tvarką“, MAK pagrindiniai uždaviniai ir funkcijos buvo aprobuoti tiriamų archeologinių vietų sąrašus, atlikti parengtų archeologijos tyrimų

programų ekspertizes ir tvirtinti tyrimų programas, spręsti dėl leidimo archeologijos tyrimams išdavimo, skirti ekspertus archeologijos ataskaitų vertinimui bei svarstyti ataskaitas, spręsti ginčus dėl archeologijos tyrimų, teikti siūlymus dėl tvarkos pakeitimo ar papildymo.

Kiekvienais metais MAK svarstė archeologinių vietų tyrimų, apskaitos ir tvarkymo darbų programas bei teikė savo pasiūlymus dėl šių programų įgyvendinimo. Posėdžių metu buvo sprendžiamos konkrečios problemos, susijusios su archeologinių vietų apsauga (pvz., Seredžiaus (Jurbarko r.) archeologinių vietų komplekso išsaugojimas), apskaita (pvz., Vilniaus senojo miesto vietos teritorijos ribų nustatymas) bei tyrimais (pvz., atsisakyta „archeologinės priežiūros" kaip tyrimo metodo). Neretai MAK turėjo ir vietoje spręsti su archeologinių vietų tyrimais bei tvarkymo darbais susijusias problemas (pvz., išvažiuojamieji MAK posėdžiai prie Punios, Vieškūnų piliakalnių).

MAK ne kartą svarstė klausimus, susijusius su žvalgomųjų archeologinių tyrimų atlikimu Vilniuje, šv. Mikalojaus bažnyčios šventoriuje, daugelyje komisijos posėdžių buvo svarstomi įvairūs Vilniaus Katedros aikštės archeologinių tyrimų aspektai, ne kartą buvo domimasi archeologinių tyrimų vykdymo Trakų senamiestyje, Maironio gatvėje Vilniuje eiga ir kt. Nuolat buvo svarstomi archeologinių radinių perdavimo muziejams, archeologinių tyrimų medžiagos publikavimo, požeminių garažų statybų Vilniaus senamiestyje ir kiti klausimai. MAK ne kartą svarstė ir 1998 m. gruodžio 22 d. raštu kreipėsi į aukščiausias šalies instancijas (Lietuvos Respublikos Prezidentą, Seimą ir Vyriausybę), siūlydama Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje atkastų mūrų teritorijoje įkurti archeologijos muziejų, pritaikant jį visuomenės lankymui ir turizmui.

Kiekvienais metais, svarstant archeologinių vietų tyrimų, apskaitos ir tvarkymo darbų programas, buvo susiduriama su finansavimo, skirto šių programų įgyvendinimui, mažinimu. Todėl vos ne kiekvienais metais MAK kreipdavosi į Valstybinę paminklosaugos komisiją, Kultūros ministeriją ir KVAD vadovybę dėl archeologinių vietų apsaugos tyrimų ir tvarkymo darbų pakankamo finansavimo ir jų programų tęstinumo.

Dėl archeologinių vietų tyrimų, tvarkymo, apsaugos, apskaitos ir propagavimo strategijos derinimo bendruose posėdžiuose bendradarbiauta su Valstybine paminklosaugos komisija.

MAK atkreipė dėmesį į piliakalnių, kaip kultūros paveldo objektų, Lietuvos istorijoje užimančių išskirtinę vietą, išsaugojimą. 2000 gegužės 30 ir birželio 2 dienomis komisija patikrino 31 avarinės būklės piliakalnį, atsižvelgdama į piliakalnių būklės kitimo procesus, parengė „Piliakalnių avarinės būklės likvidavimo darbų pobūdžio ir sekos suvestinę". Susipažinusi su parengta projektine dokumentacija, ji KVAD pasiūlė, taupant avarinės būklės likvidavimo darbams skiriamas lėšas, tvarkant piliakalnius planiruoti stačiai griūvančias jų šlaitų dalis, archeologiškai ištirti irstančias piliakalnių vietas.

Atlikdama savo funkcijas, MAK kiekvienais metais svarstė archeologų pateikiamas archeologinių tyrimų, žvalgomųjų archeologinių tyrimų ir archeologinių žvalgymų programas ir spręsdavo dėl leidimų išdavimo. Pagrindinė šių darbų statistika pateikiama lenetelėje.

Metai	Įvyko MAK posėdžių	Išduota leidimų	Nepanaudota leidimų
1997	40	277	32
1998	49	255	11
1999	47	262	11
2000	34	204	9
2001	25	204	–
Iš viso	195	1202	63

Per penkerius darbo metus MAK apsvarstė ir priėmė daugiau kaip 1000 archeologinių tyrinėjimų ataskaitų. Per šį laikotarpį žymiai pagerėjo archeologinių tyrimų ataskaitų kokybė, pačios ataskaitos tapo informatyvesnės. Ženkliai pagerėjo ir iliustracinės medžiagos kokybė. MAK pradėjo reikliau svarstyti archeologinių tyrimų programas. Sumažėjo atsitiktinių tyrimų ir tyrinėjimų mažais šurfais skaičius. Tyrimų programos tapo orientuotos į ilgalaikes bei į svarbesnių ar žalojamų objektų tyrimus.

Keliolika archeologų, neatsiskaičiusių už ankstesnių metų archeologinius tyrinėjimus, negaudavo ir iki šiol neturi teisės gauti leidimą vykdyti archeologinius tyrinėjimus.

1998 m. MAK aprobavo „Archeologijos tyrimų sąnaudų normatyvų rinkinį". 2001 m. įvertinusi galiojančios tvarkos trūkumus, ji parengė leidimų atlikti archeologinius tyrimus išdavimo tvarkos naują redakciją bei naujus MAK nuostatus. „Kultūros vertybių apsaugos departamento leidimų atlikti archeologinius tyrimus išdavimo tvarka" ir „Mokslinės archeologijos komisijos nuostatai" patvirtinti KVAD 2001 m. rugsėjo 3 d. įsakymu Nr. 318, įsigaliojo nuo 2002 m. sauso 1 d. (paskelbti: *Valstybės žinios,* 2001 09 07, Nr. 77, 2717). Priėmus šiuos nuostatus ir baigiantis MAK kadencijos laikui, buvo inicijuoti naujos sudėties MAK rinkimai. Paskutinis senos kadencijos MAK posėdis įvyko 2001 m. gruodžio 17 d., kuriame jos nariai sustabdė savo tolesnę veiklą.

LIETUVOS ARCHEOLOGIJOS BIBLIOGRAFIJA 2000 METAIS

KNYGOS

1. Adolfas Tautavičius, Lietuvos archeologijos bibliografija. 1782–1998. 17187 pozicijos; pavardžių, geografinė ir dalykinė rodyklės, Vilnius, 2000, 768 p.

2. Archaeologia Baltica 4, 17 Lietuvos ir kaimyninių šalių archeologų straipsniai anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis, kuriuose publikuojami 1997 m. Palangoje vykusios tarptautinės konferencijos pranešimai, Vilnius, 2000, 272 p.

3. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1998 ir 1999 metais, 239 mokslinio-informacinio pobūdžio straipsniai apie 1998–1999 m. archeologinių tyrinėjimų sezono rezultatus, Vilnius, 2000, 664 p.

4. Ian Hodder, Praeities skaitymas, 1994 m. teorinės archeologijos knygos leidimo vertimas iš anglų kalbos, Vilnius, 2000, 256 p.